

**Департамент науки і освіти
Харківської обласної державної адміністрації**

**Комунальний заклад «Харківський спеціальний
навчально-виховний комплекс ім.В.Г.Короленка»
Харківської обласної ради**

***Формування громадянської та
національної самосвідомості особистості
учня в поліетнічному середовищі***

Науково-методична збірка

Харків - 2015

**Рекомендовано методичною радою комунального закладу «Харківський спеціальний навчально-виховний комплекс ім. В.Г. Короленка» Харківської обласної ради
Протокол № 2 від 05.01.2015 р.**

Рецензенти: Мирошнікова А.В. – кандидат мистецтвознавства, професор ХНУМ ім. І.П. Котляревського;
Щепакін В.М. - кандидат мистецтвознавства, доцент Харківської академії культури.

Автори:

Колеснікова Зоя Харитонівна – директор КПСМНЗ «Дитяча музична школа №13 ім. М.Т. Коляди», відмінник освіти України, викладач-методист;

Козлова Галина Іванівна - заступник директора КПСМНЗ «ДМШ №13 ім. М.Т. Коляди» з навчальної роботи;

Бондаренко Людмила Петрівна - викладач вищої кваліфікаційної категорії з класу хору та вокалу КПСМНЗ «ДМШ №13 ім. М.Т. Коляди», відмінник освіти України;

Сергієць Олександр Миколайович, концертмейстер вищої кваліфікаційної категорії КПСМНЗ «ДМШ №13 ім. М.Т. Коляди»;

Коновалова Алла Іванівна - завідувача відділом народних інструментів КПСМНЗ «ДМШ №13 ім. М.Т. Коляди», викладач вищої атестаційної категорії з класу бандури КПСМНЗ «ДМШ №13 ім. М.Т. Коляди»;

Дорошенко Людмила Костянтинівна – завідувача фортепіанним відділом КПСМНЗ «ДМШ №13 ім. М.Т. Коляди», відмінник освіти України, викладач-методист з класу фортепіано;

Гоєнко Наталія Володимирівна - викладач вищої атестаційної категорії з класу руху та танцю КПСМНЗ «ДМШ №13 ім. М.Т. Коляди».

У науково-методичному збірнику в ряді статей надається аналіз впливу музики на формування громадянської та національної самосвідомості учня, використання універсальних можливостей мистецтва у вихованні творчої особистості з глибоким духовно-ціннісним світом, моральними якостями громадянина України.

Формування громадянської та національної самосвідомості особистості учня в поліетнічному середовищі – Харків – 2015. – 37с.

Висновки експертизи

1. Реєстраційний номер _____

2. Напрямок «Художньо-естетична освіта»

3. Розділ _____

Експерти

П.І.Б.	Дата	Загальний бал	Підпис
Середній бал			

Голова комісії _____

П.І.Б.

підпис

Дата _____

ЗМІСТ

	стор.
Формування громадянської та національної самосвідомості особистості учня в поліетнічному середовищі через музичне виховання	5
Деякі особливості музичного виховання дітей з глибокими вадами зору як складова формування особистості учня	10
Формування громадянської та національної самосвідомості особистості в поліетнічному освітньому середовищі засобами хорового співу в роботі з колективом незрячих дітей	14
Формування громадянської та національної самосвідомості особистості в класі бандури.	21

Урок гри на фортепіано – засіб виховання національної самосвідомості та всебічного розвитку особистості	Дорошенко Л.К. - завідувача фортепіанним відділом КПСМНЗ «ДМШ №13 ім. М.Т. Коляди», відмінник освіти України, викладач-методист з класу фортепіано	26
Виховання особистості незрячого учня та формування патріотичної свідомості у класі «Музика та рух»	Гоєнко Н. В. - викладач вищої атестаційної категорії з класу руху та танцю КПСМНЗ «ДМШ №13 ім. М.Т. Коляди»	31

Формування громадянської та національної самосвідомості особистості учня в поліетнічному середовищі через музичне виховання.

Колеснікова З.Х.,
директор КПСМНЗ
«ДМШ №13 ім. М.Т. Коляди»,
відмінник освіти України,
викладач-методист

В рік Незалежності України, в 1991 році було відкрито музичне відділення для сліпих дітей Дитячої музичної школи № 13 ім. М. Коляди на базі Харківської обласної спеціальної гімназії-інтернату ім. В.Г. Короленка.

Побудова нової незалежної держави, гуманізація та демократизація суспільства потребують творчого вирішення національної проблеми. Не випадково Державна національна програма «Освіта України XXI століття» серед стратегічних цілей потребує творчого вирішення національної проблеми, а саме: формування творчої особистості, створення можливості жити в широкому соціальному середовищі, дотримуватись норм соціальної поведінки.

Ми розуміємо, що маємо справу з незрячими учнями, яким необхідно інтегруватися в суспільство, не загубитися в сучасному світі.

Лише один вид мистецтва – музика не потребує зорового сприйняття, впливає безпосередньо на почуття. Тому незрячій дитині необхідно збагатити пізнання оточуючого світу через музичні уявлення, що розвивають образне мислення, емоційний відгук, формують та вдосконалюють художній смак.

Впливаючи через музику на духовний світ незрячої дитини, викладачі працюють над збереженням та збагаченням національних українських культурно-історичних та всесвітніх традицій.

Так, в роботі творчих учнівських колективів та на індивідуальних заняттях за фахом учні обов'язково вивчають твори українських авторів, українського фольклору. На заняттях з музичної літератури знайомляться з українською музичною культурою від

витоків до сучасності, а також вивчають творчість композиторів інших країн та народів.

Музичною освітою та вихованням викладачі нашої школи намагаються допомогти незрячій дитині відчутися себе у сучасному суспільстві повноцінною людиною, а спільна праця двох колективів – музичної школи та гімназії (тепер – Харківського загальноосвітнього спеціального навчально-виховного комплексу) – відкривають шляхи досягнення цієї мети.

Велике значення у вихованні незрячих дітей має їх адаптація до середовища зрячих, їх участь у концертах, фестивалях, національних українських святах, музично-теоретичних олімпіадах, спектаклях та інших формах роботи. Усе це набуває особливого значення тому, що, відкриваючи шлях до духовного світу, розширює систему соціальних відносин об'єднанням у навчальному процесі незрячих учнів із зрячими учнями основного контингенту школи. Діти разом грають у оркестрах, інструментальних та фольклорних ансамблях, співають в хорах.

Щороку в школі відзначаються національні українські свята: Різдво, святого Миколи, Масляна та інші, в яких діти залюбки беруть участь – співають українські пісні, колядки, щедрівки, вдягають українські костюми.

З метою ознайомлення із сучасною українською музикою учні зустрічаються із харківськими композиторами: Стецюном М.Г., Птушкіним В.М., Шукайло Л.І. Їх твори учні із задоволенням виконують у концертах та фестивалях.

Викладачі приділяють велику увагу колективним формам навчання. Крім хорів, працюють ансамблі піаністів, бандуристів, домристів, гітаристів, віолончелістів, народних інструментів різного за кількістю складу, танцювальний колектив, театр – всі вони є пропагандистами надбань української національної культури.

Незрячі діти страждають на недостатність орієнтації у просторі, тому до навчального плану було внесено дисципліну «Основи руху і танець». Викладач Гоєнко Н.В. велику увагу приділяє основам українського танцю, ставить спектаклі. Танцювальний колектив – неодноразовий переможець міжнародних фестивалів для дітей з обмеженими можливостями в містах Словачії, Чехії, Польщі, де представляв у танці культуру українського народу.

На базі школи вже 15 років проводяться творчі музичні заходи: Міжнародний дитячий та юнацький фестиваль-конкурс російської

класичної та сучасної музики «Ландыш» та Відкритий фестиваль польської та української музики імені Кароля Шимановського, на які збираються учасники з різних міст та країн: України, Росії, Біларусі, Молдови, Естонії. Ці свята музики надають змогу учням познайомитись з класичною та сучасною музикою країн, з яких прибувають учасники, бо програмні вимоги передбачають обов'язкове виконання творів українських авторів та композиторів країни, у якій живе учасник.

Учні музичного відділення беруть участь у цих фестивалях, виконуючи українську, російську та польську музику стають їх переможцями. Це: ансамбль бандуристів «Купавонька» (керівник Коновалова А.І.), ансамбль народних інструментів «Слобожанські візерунки» (керівник Пігар Ю.Ю.), ансамбль шумових інструментів «Промінці» (керівник Підгорнова О.В.), ансамбль баяністів (викладач Квітченко), солісти –інструменталісти та вокалісти.

Творчі учнівські колективи та солісти є переможцями таких творчих заходів для учнів шкіл естетичного виховання, як-то:

- Міжнародні - дитячий фестиваль-конкурс виконавців слов'янської музики "Гармонія", м. Белгород (Росія), конкурс-фестиваль народної музики «Самородки», м. Севастополь, (АР Крим), фестиваль-конкурс «Созвучие», м. Маріуполь, конкурс-фестиваль дитячої та юнацької творчості «Усі ми діти твої, Україно!», м. Одеса, конкурс баяністів-акордеоністів «Perpetuummobile», м. Дрогобич, фестиваль національних культур «Друзі поряд», м. Курськ (Росія);

- Всеукраїнські – фестиваль учнівської творчості «Золоте яєчко», фестиваль-конкурс виконавської майстерності гри на народних інструментах «Барви Полтави» м.Полтава, огляд-конкурс учнів та студентів відділів народних інструментів начальних спеціалізованих художніх навчальних закладів, вищих музичних навчальних закладів І-ІІ рівнів акредитації імені династії Воеводіних, м. Луганськ, фестиваль-конкурс юних баяністів та акордеоністів ім.М.Різоля, . Дніпропетровськ, фестиваль-конкурс виконавців на народних інструментах "Провесінь", м. Кіровоград, дитячий фестиваль бандуристів «Таврійські зустрічі»,с. Залізний порт Голопристанського р-ну Херсонської області, відкритий конкурс баяністів-акордеоністів «Візерунки Прикарпаття», м. Дрогобич;

- Відкриті та Обласні фестивалі та конкурси - української музики ім. В. Косенка, світової музики пам'яті М.Д. Леонтовича, виконавців на балалайціта ансамблів народних інструментів "Срібніструни",

музичних ансамблів «Консонанс», інструментальних ансамблів «Граємо разом», вокальних ансамблів, ансамблевої музики, гітаристів «Юний віртуоз», бандуристів, фортепіанної ансамблевої музики, хорових колективів тощо.

В усіх творчих оглядах наші вихованці демонстрували національне культурно-мистецьке надбання, свій талант та творчий потенціал України.

Національне виховання спрямоване на формування в учнів світоглядної свідомості ідей, поглядів, ідеалів, традицій, звичаїв та інших соціально-значущих надбань вітчизняної та світової культури, підвищуючи їх загальну культуру та патріотизм.

Але не слід забувати, що ми маємо справу з незрячими учнями, яким потрібно інтегруватися до суспільства, не загубитися в сучасному світі. Роль музики у вихованні особистості важко переоцінити, бо немає, мабуть, іншої такої галузі людської діяльності, яка могла б підійняти сліпого до рівня зрячого.

Список використаної літератури

1. Єрмаков В., Якунін І. Розвиток, навчання та виховання дітей з порушенням зору. Довідково-методичний посібник. М. Просвіта. 1990 р.
2. Алексеев А. Про виховання музиканта-виконавця. Радянська музика. 1980 р.
3. Сохор А. Воспитательная роль музыки. Л. 1975 г.

Деякі особливості музичного виховання дітей з глибокими вадами зору як складова формування особистості учня

Козлова Г.І.,
заступник директора КПСМНЗ
«ДМШ №13 ім. М.Т. Коляди»
з навчальної роботи, викладач
першої атестаційної категорії з класу баяну

Музично-естетичне виховання дітей з глибокими порушеннями зору відіграє важливу роль у сфері формування особистості. «Пізнання світу почуттів неможливе без розуміння й переживання музики, без глибокої духовної потреби слухати музику й діставати насолоду від неї. Без музики важко переконати людину, яка вступає в світ, у тому, що людина прекрасна, а це переконання, по суті, є основою емоційної, естетичної, моральної культури» (В. Сухомлинський. Народження громадянина).

Музика – важлива складова духовного розвитку особистості. Через долучення до прекрасного формується неповторна творча індивідуальність, такі важливі якості характеру, як наполегливість, працьовитість, старанність, вміння ставити перед собою складні завдання та досягати мети.

Музична мова – універсальний засіб людського спілкування, доступний і зрозумілий усім, незалежно від соціальних та національних особливостей і метою музичного виховання є формування духовної культури учнів. Червоною стрічкою треба провести через уроки концепцію належності української музичної культури до європейської та світової культури.

Зупинюсь на деяких особливостях навчальних планів та програм, за якими здійснюється навчання.

Відомо про деяке відставання у розвитку незрячих дітей від зрячих. Тому для включення компенсаторних функцій організму учнів до навчального плану було введено такі предмети, як «Музика та рух», «Постановка музичних спектаклів» (за рахунок додаткових годин). Такий предмет, як «Ансамбль шумових інструментів» є у плані не тільки учнів молодших, але й учнів середніх класів.

Ансамбль шумових інструментів є одним з найулюбленіших предметів. Важливо, що найпростішими засобами виховується вміння нестандартно мислити, виявляти творчий підхід до своєї діяльності, позитивне ставлення до української народної музики.

Дуже важливим є предмет «Музика та рух». Спостерігається тісний зв'язок між руховою та розумовою діяльністю людини. Якщо дитина рухається недостатньо, вона відстає у загальному розвитку від своїх однолітків. Наші учні дуже різні за підготовкою до навчання, приїзять з різних областей України, з великих міст або маленьких селищ. Праця у групах під наглядом викладачів прискорює процес компенсаторного пристосування, посилює активність дітей, позитивно впливає на розвиток психіки. Учні входять до світу українського музичного фольклору, фольклору інших народів, до світу класичної музики. Таким чином, крім виконання комплексно-корекційних задач, введення до репертуару елементів фольклору та народних танців сприяє вихованню національної totoжності, любові до рідної культури.

Постановка музичних спектаклів – це синтетичний вид мистецтва, який поєднує різні навички: спів, рух, діалог, вміння спілкуватися, емоційність. Репертуар складається з урахуванням психофізичних особливостей незрячих дітей.

А. Макаренко писав, що «дитяче життя повинне бути організоване як досвід, що виховує групу навичок». Працюючи в команді на єдиний результат, прагнучи досконалості діти вибирають найкращі зразки музичного мистецтва.

Неможна не згадати про вагому роль у процесі формування національної самосвідомості занять хору, у репертуарі якого кращі зразки народнопісенного фольклорного матеріалу, кращі зразки української та світової музики, які близькі та зрозумілі для дитячого сприйняття. Важливим є те, що заняття дуже сильно забарвлені емоційно. Тож любов до рідної пісні залишається в дітях на все життя.

Ансамбль народних інструментів – ще одна з форм залучення учнів до скарбниці значущих музичних надбань. Долаючи труднощі у засвоєнні дуже непростого мистецтва колективного музикування, викладач формує в дітях музичну культуру, яка невід'ємна від культури духовної.

Розроблена викладачами музичного відділення адаптована програма з української та зарубіжної музичної літератури

рекомендована Обласним навчально-методичним центром підвищення кваліфікації працівників культосвітніх закладів для використання у роботі з учнями. Важливо дати учням цілісне уявлення про музичну культуру людства, спроможність сприймати загальносвітову художню культуру та національні музичні традиції як її невід'ємну частку.

Дуже цікавою та корисною є участь учнів музичного відділення у музично-літературних виставах в межах обласних конкурсів з музичної літератури. Це поєднує участь у музичному спектаклі з поглибленням пізнання навчального матеріалу. Наприклад, участь у музично-літературній виставі «Із піснею повінчаний» у творчому турі в межах обласного конкурсу з музичної літератури, присвяченого життю та творчості М.В. Лисенка – ще один зразок долучення учнів музичного відділення до української класичної музики, а також до спільної праці з учнями основного контингенту школи – розширення контактів із оточуючим середовищем.

Проблемі формування громадянської та національної самосвідомості особистості учня присвячена величезна частина роботи з педагогічним колективом – теми засідань педагогічної ради, у яких своїми набутками та досвідом ділилися викладачі усіх відділів та фахів. Серед них були такі:

«Розвиток фортепіанного мистецтва на Україні», «Українська музична культура як важлива частина розвитку музичних здібностей та становлення особистості учня», «Розвиток творчої особистості учня школи естетичного виховання крізь призму української музичної культури на відділі вокально-хорових та музично-теоретичних дисциплін», «Формування творчої особистості у інформаційному просторі сучасної культури», «Про деякі сучасні підходи до вивчення національної музичної культури на відділі музично-теоретичних та вокально-хорових дисциплін», «Формування творчої особистості в інформаційному просторі сучасної культури на основі класичних та сучасних творів фортепіанної музики», «Українська музична культура як невід'ємна складова виховання та всебічного розвитку учня музичної школи».

Визнаний музичний діяч та вчитель, композитор Дмитро Кабалевський заповідав: «Головною метою ... музичного виховання ...є ... не стільки навчання музиці само по собі, а дія через музику на весь духовний світ учнів, перш за все на їх моральність».

Список використаної літератури

1. Сухомлинский В. О воспитании. М. 1979
2. Кабалевский Д. Воспитание ума и сердца. М. 1981
3. Кабалевский Д. Про трехкитов и многоедрое. М. 1973
4. Кабалевский Д. Прекрасное пробуждает доброе. М. 1978
5. Петрушин В. Музична психологія. М. 1997

Формування громадянської та національної самосвідомості особистості в поліетнічному освітньому середовищі засобами хорового співу в роботі з колективом незрячих дітей.

Бондаренко Л.П.,

відмінник освіти України,

викладач вищої кваліфікаційної категорії

з класу хору та вокалу

Сергієць О.М., концертмейстер

вищої кваліфікаційної категорії

КПСМНЗ «ДМШ №13 ім. М.Т. Коляди»

*«Кожен повинен пізнати свій народ
і в народі пізнати себе».*

Г.С. Сковорода

Кожна епоха розвитку людства визначає тип моральної свідомості, який виступає як домінуючий для даного часу, певного народу, конкретних соціально-економічних, політичних, культурних умов. Нова ситуація в суспільстві диктує нові завдання, зокрема культурно-освітні, з метою формування духовної особистості.

Коли Україна здобула незалежність, одним із надзвичайно актуальних завдань постало забезпечення громадянської та національної самосвідомості особистості та реалізація її в навчально-виховному процесі.

Мистецтво - естетична форма суспільної свідомості, яка здатна до спілкування через багатоманітні асоціації. Мистецтво, як правило, має своє національне вираження через виховання та навчання молоді. Воно відтворює і розвиває у кожному наступному поколінні українського народу націю, формуючи повагу до історії та традицій рідного народу. Традиції, звичаї і обряди об'єднують минуле і майбутнє народу, старші і молодші покоління - у високорозвинену сучасну націю.

Нація є конкретним проявом етнічного, його особливим утворенням. Людська культура існувала завжди і не може існувати інакше як сукупність етнічних культур. Багато діячів музичного мистецтва звертали увагу на необхідність глибокого вивчення і правильного застосування принципу народності в процесі виховання і навчання. Значний внесок у розробку питань реалізації принципу

народності здійснили класики музичного мистецтва минулого: М. Лисенко, М. Леонтович, Я. Степовий, М. Колесса, П.Козицький, С. Людкевич, О. Кошиць, Б. Лятошинський, К. Стеценко, Л.Ревуцький.

У творчості цих видатних композиторів велике місце посідає звернення до народнопісенного матеріалу і застосування його у своїй творчості. Народна пісня, на думку К. Стеценка, повинна стати основою музично-естетичного виховання дітей. Методично-педагогічні принципи виявлені в його праці «Українська пісня в народній школі». Цікавими є його обробки народних пісень, колядок і щедрівок.

Композитори в своїй творчості зверталися до літератури таких українських поетів, письменників: Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, М.Рильського, П. Тичини, О. Олесь, А. Малишка. Коріння національної музики М. Лисенко виводив з народної творчості, а тому величезну увагу приділяв збиранню, опрацюванню та виданню народних пісень, постійному аналізу їхніх особливостей та використанню найхарактерніших рис музичної мови народу у власних творах. Органічним продовженням цієї роботи було виконання обробок українських пісень хором. М. Рильський писав в своєму вірші «Микола Лисенко» :

Він від народу набирався сили,
В натхненній праці, в боротьбі палкій,
Коли творив щоденний подвиг свій,
Во ім'я тих, що сіяли, косили.

Таким чином, проблема застосування принципу народності у педагогічній теорії та практиці була і залишається надзвичайно актуальною і зараз, у наш час. У час відродження нашої духовності, розбудови нашої незалежної держави, стоять важливі завдання з питань музичного виховання підростаючого покоління. Особливий акцент робиться на національній музичній культурі, обробках українських народних пісень класиками вітчизняного музичного мистецтва (М. Леонтовича, Я. Степового, Л. Ревуцького, Ф. Колесси та інших) та виконанні автентичних народних дитячих календарно-обрядових пісень (колядок, щедрівок, веснянок, обжинкових пісень, закличок, колискових), сучасних українських пісень. Завдання кожного вчителя – виховати у дітей любов до рідної пісні. Пісні відіграють важливу морально-етичну роль у житті народу. Створювали ці перлини пісенного мистецтва упродовж тисячоліть. Саме в піснях лежать національні корені, які формують душу та серце

нації. Людському голосу підвладна широка палітра образів. У піснях показана історія нашого народу, його звичаї, традиції, обряди, незламність духу у боротьбі за волю України.

Візерунки чарівної мелодії
З дитинства із нами кожен день.
І над світом зліта,
Як молитва свята
Прекрасна велич рідних нам пісень.
Олександра Жолінська.

Такі прекрасні рядки були написані учасницею хорového колективу про любов до рідної пісні. Хор - це живий інструмент, який відіграє важливу роль у духовному становленні особистості людини. Хорове звучання – це звучання багатьох живих, наповнених найрізноманітнішими відтінками інтонацій голосів, зігрітих внутрішніми почуттями виконавців. У хорovому ансамблевому виконавстві формується одне серце, одна душа. Беручи участь у хорі, співак з середини відчуває внутрішню енергію пісні, яку виконує, а головне - інтонацію, що виведе його на нову орбіту, помножену на почуття національного самозбереження.

Таким чином, виховним засобом громадянської та національної самосвідомості особистості у хорovій культурі стає художнє виконання національного пісенно-хорovого репертуару. У роботі подається музично-практичний матеріал з хорovого співу, оновлений, відповідно до сучасних вимог, привабливими для дітей музичними творами, різними за тематикою, засобами виразності і характером.

Орієнтовний матеріал для виконання:

- народні українські пісні: «Два півники», «Добрий вечір тобі»; «Колядин, колядин, я у батька один», «Подоляночка», «Щебетала пташечка», «Уже недалечко червоне яечко», «Ой, єсть в лісі калина», «Вийшли в поле косарі», «Гей, там, на горі, Січ іде» «Грицю, Грицю, до роботи», «Котику сіренький», «Нині весела світу новина», «А вже весна, а вже красна», «Нова радість стала», «За горою, за крутою», «Коза»; «Прийшли щедрувати», «Чом ти не прийшов?»;
- обробки народних пісень: «Ягілочка» - Ф. Колесса; «Забілів від снігу гай», «На святий вечір» - М. Підгірянка; «Ой на горі жита много» - В. Косенко
- авторські пісні: Т. Димань. «Писанка», М. Катричко «Наша Україна», Ю. Косинський «Рідна мова», І. Шамо «Києве мій» і т.д.

В основі кожної пісні є ідея, лежить думка, і обов'язок хормейстера-режисера цю ідею витягнути, пояснити та відтворити її разом з колективом. Нехай учень не буде музикантом, але в нього прокинуться рецептори, які будуть сприймати життя більш витончено, ніж ті, що виховує вулиця. Спорт не формує в людині людину, а формує тільки тіло. А от душу та серце формує культура, музика, народні пісні, які разом виявляють в людині людяність.

Суттєвою ознакою людського в людині є любов, яка з давніх-давен посіла важливе місце в духовній культурі людства. Любов, таким чином, є глибинною основою культури і всього духовного життя людини.

В репертуарі хорового колективу обов'язково повинна теж бути і духовна музика, бо саме її зміст звернений до найвеличнішого і найпрекраснішого в душі людини. Вона є сильним засобом виховання та формування творчої особистості. Століттями писали духовну музику кращі представники музичної культури. Розвиток духовної музики на Україні сприяв новому осмисленню національних надбань, які ґрунтуються на культурних традиціях українського народу. Духовна музика як вид мистецтва спроможна виховати сплав людини-громадянина і музиканта, а пристрасне, проникливе виконання її допоможе співаку замислитися, для чого він живе, що він творить - добро чи зло. Тому так важливо виховання позитивного ставлення до української народної пісні та духовної музики, стимулювання пізнавального інтересу до їх вивчення.

Хорова музична спадщина українського народу заснована на багатогранному репертуарі творів духовної та національної музики. Наприклад: М. Лисенко «Молитва за Україну», «Реве та стогне Дніпр широкий» на вірші Т.Г. Шевченка; Д. Бортнянський «Херувимська»; народні пісні в обробці М.Леонтовича: «Щедрик», «За городом качки пливуть», «Дударик», «Котилася зірка»; в обробці М. Лисенка «Пливе човен»; в обробці В. Котенка «Місяць на небі»; в обробці М. Ракова «Ой, дуб дуба»; українська народна пісня «Ой співаночки мої» в обробці С. Людкевича.

Українські народні пісні: «Ой чий то кінь стоїть», «Ой, хто, хто Миколая любить?», «Чоботи», «Ти до мене не ходи», «Од Києва до Лубен», Українські авторські пісні на вірші українських поетів: В. Іконник на вірші Т.Г. Шевченка «Сонце заходить, гори чорніють», В. Власов вірші Т.Г.Шевченка «Чи ми ще зійдемося знову»; В. Вірменич «Чорнобривці» на вірші М. Сингаївського; П. Майборода

«Моя стежина» на вірші А.Малишка, Г. Майборода на сл.А.Малишка «Запливай же, роженько весела!», К.Меладзе «Квітка-душа».

Всі ці твори та багато інших пісень українських композиторів було виконано в репертуарі старшого зразкового творчого хорового колективу Міністерства освіти і науки України КЗ «ХСЗНВК» ім. В.Г. Короленка.

Хоровий клас у дитячій музичній школі посідає важливе місце в системі музичного виховання і освіти незрячої або слабозорої дитини. Програма з хорового класу для дітей сліпих та зі зниженим зором розроблена та ґрунтується на положеннях концепції спеціальної освіти дітей з особливими потребами. В ній передбачено формування й опанування учнями в процесі роботи у хоровому класі конкретними знаннями, вміннями, навичками, які допоможуть розкрити зміст твору, надати йому чітку форму, повну образно емоційну виразність.

Зір - це, перш за все, джерело інформації, зовнішній подразник, який змушує наш мозок працювати і навчатися. Знайомство з музичними образами відіграє величезну роль у вихованні, а особливо впливає на розвиток функцій мозку. У незрячої або слабозорої дитини сприйняття навколишнього середовища при відсутності зору здійснюється за допомогою дотику і слуху. Тому музика, розвиваючи слух, виконує корекційно-розвивальну функцію. Хорове виховання у спеціальній школі покликане допомогти учням у подоланні недоліків, зумовлених повною або частковою втратою зору, в розширенні їх соціальних контактів, сфери інтересів в підготовці до повноцінного життя. Забезпечуючи різнобічний розвиток музичних здібностей незрячої або слабкозорої дитини, хорові заняття сприяють вихованню впливів багатьох позитивних якостей на формування особистості. Знайомлячи дітей з творами різного емоційного змісту, ми спонукаємо їх до співпереживань, що збагачують духовний світ. Але художнє виконання пісенно-хорового репертуару може відбутися лише на основі розуміння і відчуття учнями художнього образу. При роботі над твором ведеться пошук найбільш влучних засобів художнього втілення музично-поетичного образу. В аналізі обов'язково беруть участь хористи, керівник же підсумовує їхні уяви, а під час живого виконання твору керівник хорового колективу та діти стають співавторами поряд із композитором та поетом.

Така колективна робота над музичним твором потребує певної зосередженості, розумових зусиль, ініціативи і творчості, сприяє розвитку та формуванню музично-образного мислення незрячої

дитини. Все це можливо за умови, якщо виконавці володіють засобами вокально-хорової виразності, а також вокальною технікою: строем, ансамблем, диханням, атакою звука, артикуляцією, динамікою, нюансировкою, фразуванням, тембром, темпом, звуковеденням і т.д., які допоможуть у розкритті змісту твору, нададуть йому чітку форму, повну образно-емоційну виразність.

Вимагаючи у процесі занять та під час виконання твору від учасників єдиних зусиль: уваги, певної зосередженості, розумових зусиль, слухового самоконтролю, кмітливості, швидкості реакції, організованості, прояву волі, хоровий спів може допомогти у орієнтуванні незрячої дитини та культурі поведінки. Отже хорові заняття, розвиваючи пізнавальну діяльність у процесі опанування вокально-хоровими навичками, формують здатність сприймати та інтерпретувати музичні твори, знайомлять з основами загальної і художньої культури через твори національного і світового мистецтва, а також допомагають у формуванні емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього світу і мистецтва взагалі.

Виховуючи національний характер у незрячої дитини, формуємо її як громадянина України незалежно від її етнічного та соціального походження, віросповідання. Але сьогодні треба не протиставляти національне й загальнолюдське, а шукати їх раціональний взаємозв'язок. Націю необхідно трактувати як проміжну ланку між особистістю і людством.

Глобальний простір, у який інтегрується незряча дитина, передбачає засвоєння також культури різних народів, що допоможе їй увійти в світовий соціум при збереженні української національної ідентичності. Тому так важливо знайомити дітей на хорових заняттях з творами світової класики, з фольклором інших народів.

Орієнтовний матеріал для виконання: Дж. Гершвін, «Summertime» («Літня пора»), колискова Кларізоп. «ПоргіїБесс», «Радость-ритм» із музичної комедії «Сумасшедшаядевушка», Х.Ніберг «Аве Марія», П.І.Чайковський «Хор гуляющих» із опери «Пікова дама», М.А. Римський –Корсако, сл. О.К. Толстого «Не ветер, вея с высоты...», Б. Куле «Воздушныйзмей» із к\ф «Хористи», РольфЛовленд «Youraisemeur», О. Рибніков «Аллилуйялюбви» - заключний хор із рок-опери «Юнона и Авось», АсторПьяццолла «Libertango», філіпінська народна пісня в обробці Дж. Хермандекса «RosasPandan», Ц. Франк «Panisangelicus».

Враховуючи великий корекційно-компенсаторний і розвивально-виховний потенціал хорového мистецтва, репертуар слід розглядати як творчий багатофункціональний навчально-виховний процес, який позитивно впливає на стимуляцію інтелектуальної навчально-пізнавальної сфери, формує музично-образне мислення учнів з порушеннями зору та сприяє розумінню змісту музичних творів. Це дає змогу розширити асоціативні зв'язки між подіями, явищами життя, збагатити дитячі уявлення про навколишній світ, світосприймання. Виконання кращих зразків музичної хорової спадщини людства сприятиме розвитку естетичного смаку.

Тема, а саме «Формування громадянської та національної самосвідомості особистості в поліетнічному освітньому середовищі» являє собою невичерпне джерело, а хоровий спів у роботі з колективом незрячих дітей має великі можливості у цьому процесі. Він спроможний відродити споконвічні якості національного характеру українців. Саме тому я намагаюся впроваджувати в своїй роботі елементи національного виховання, які допоможуть підростаючому поколінню бути гідними носити звання громадянина України.

Формування громадянської та національної самосвідомості особистості в класі бандури.

Коновалова А.І.,
завідуюча відділом народних інструментів
КПСМНЗ «ДМШ №13 ім. М.Т. Коляди»,
викладач вищої атестаційної категорії
з класу бандури;

Утвердження гуманістичних ідей у вихованні підростаючого покоління, його спрямованість на особистісно-зорієнтований підхід зумовлюють потребу у використанні універсальних можливостей мистецтва у формуванні творчої особистості з глибоким, духовно ціннісним світом та високими моральними якостями громадянина України.

Сучасний стан розвитку суспільства значною мірою актуалізує проблеми, пов'язані із становленням естетично розвиненої особистості, яка володіє не тільки знаннями, але і здатністю виразити себе в художньо-естетичній діяльності. Розвиток учня як особистості, як суб'єкта діяльності є найважливішою метою та пріоритетом всіх освітніх систем і повинен розглядатися як одна із їх ключових частин. Заклади естетичного виховання несуть відповідальність за виховання та становлення не тільки естетично розвиненої особистості, але й соціалізацію учнів в загальну громадянську освіту за допомогою естетичного виховання.

Музичне мистецтво належить до художньо-естетичного циклу форм громадянського виховання і ставить перед собою такі завдання:

Освітні:

- знайомити дітей з національними цінностями українського народу;
- включити в програму кращі зразки української класичної та народної музики;
- вчити та заохочувати дітей до спілкування українською мовою, вчити відчувати красу та мелодійність української пісні;
- розповідати про історичну роль кобзарів у житті українського народу;

Виховні - виховувати:

- почуття гордості за свій рідний край, свою культурну спадщину;

- почуття любові і поваги до своєї родини, до історії рідного краю;
- зацікавленість народною творчістю;
- естетичний смак, любов до української культури;
- позитивне ставлення до культур інших народів.

Соціалізаційні:

- розвивати самосвідомість, самооцінку;
- створювати умови для реалізації пізнавальної й соціальної активності дітей;
- формувати почуття належності до певної нації, яке виявляється в етнічному самовизначенні (віднесення себе до певної етнічної групи).

Навчання гри на народному інструменті бандурі тісно пов'язане з українською культурною спадщиною. І діти, які обрали навчання на бандурі з—поміж інших інструментів, мають змогу поглиблено ознайомитися з українською музичною творчістю та стати усвідомленими громадянами України з гідною самооцінкою. Незрячі діти-бандуристи – це не випадкове, а історично передумовлене явище кобзарства. Відомо, що, зокрема, сліпі кобзарі та бандуристи у XII-XVII століттях мали великий вплив на політичне та громадське життя України. В своїх думах, баладах, піснях народні співці відображали події тих часів, і тому кобзарів вважають літописцями нашої історії. Вони формували громадську думку, відігравали значущу політичну роль в житті суспільства. За свою національну ідею багато з них розплатилися своїм життям. Таких кобзарів, як Прокопа Скрыгу, Василя Марченка засудив на смерть шляхетський суд. Сотні кобзарів загинули під час репресій сталінського режиму. Харківщина була на початку XX ст. одним із центрів кобзарства. Наш земляк Гнат Хоткевич у 1926 році організував перший клас бандури в Харківському музично-драматичному інституті, і цим розпочав професійний розвиток бандури на харківщині. Таким чином, аналізуючи минуле і пов'язуючи його з сьогоденням, метою занять у класі бандури стає не тільки навчання гри та розвиток практичних навичок, але й вивчення духовного скарбу нашого народу, що дає змогу виховувати в дітях любов і повагу до своєї культури, патріотичне ставлення до своєї держави.

Навчаючи незрячих дітей, вчитель має бути більш гуманним. Ці діти в своїй більшості замкнені в собі, в своєму внутрішньому середовищі, і тому естетичне виховання музикою допомагає реабілітації та соціалізації особистості в сучасному суспільстві. Перед викладачем стоїть задача не тільки навчити гри на бандурі, а й

прищепити і виховати у цих дітей належний рівень самооцінки, впевненості в своїх силах і талантах. Адже незрячі діти в майбутньому такі ж громадяни нашої держави, і їм, як нікому, потрібна наша допомога в соціалізації їх в суспільство.

Внаслідок порушення зорового сприйняття, одержана незрячими естетична інформація характеризується бідністю чуттєвої палітри, вузькістю і фрагментарністю, а іноді і неадекватністю образних уявлень. Адже діти переважно отримують слухову інформацію. Тому саме заняття музикою набагато розширюють діапазон накопичення культурного досвіду, сприяють формуванню гармонійної особистості, вдосконаленню та закріпленню в незрячих дітей образних уявлень через емоційне вираження.

Єдність з народною музикою дивовижно впливає на духовний світ дітей, наповнює його різноманітними образами, гармонійними звуками і відволікає від негативних переживань, виводить із стану самотності, замкненості. Музика наділена чудодійним впливом на незрячих дітей. І саме пісня дає змогу дітям відчути всю красу оточуючого світу.

Тому навчання та виховання учня-бандуриста здебільшого проходить на кращих зразках української пісенності. Наприклад, такі пісні на вірші Тараса Шевченка, як: «Зоре моя, вечірняя», «Чи ми ще зійдемося знову» впливають на дітей не тільки прекрасною мелодикою, але й своїм змістом. Вчитель пояснюючи той чи інший музичний твір повинен донести до учнів і громадянсько-виховну ціль – і любов до навколишнього середовища, природи, любов і повага до своїх рідних, виховання милосердя, співчутливості та патріотизму.

Багато віршів Лесі Українки, в яких оспівується краса рідного краю, покладено на музику. Сучасні поети та композитори, такі як Олександр Смик, Руслана Лісова, Марина Долгих, Микола Сингаївський, Наталія Бахмут, Надія Кривцун та багато інших, створюють прекрасні сучасні обробки народних пісень, які з великим задоволенням вивчають діти. Пісня «Це моя і твоя Україна», музику і слова до якої написав Олександр Смик, «Дереvence роду» на вірші Н. Кирян, музику М. Ведмедері зачаровує дітей не тільки своєю милозвучною гармонією, але і глибоким змістом. Крізь всю пісню проходить тема єдності України, любові та поваги до своїх нащадків, свого роду і прохання дітей про мир і спокій.

На мою думку такі пісні якнайкраще допомагають незрячим і взагалі всім дітям зрозуміти наше сьогодення. Дякуючи композиторам–піснярам, які в своїй творчості знаходять натхнення для освітлення теми любові до рідного краю, своєї землі, ми маємо змогу виховувати в дітях ці якості. Дитина, розвинена мистецтвом, тим і відрізняється від дитини естетично не розвиненої, що у неї органи чуттів більш чутливі та «розумні».

Хотілося зазначити ще одну таку особливість занять у класі бандури – це ведення уроків українською мовою, хоча діти більше спілкуються в російськомовному середовищі. І на початковому етапі в більшості випадків це складає для учнів незручності. Але з часом, вивчаючи різноманітний репертуар (вдало підібраний вчителем): пісні народні та сучасні, варіації на народні теми, переклади класичних творів для бандури - діти починають самі розуміти наскільки милозвучно і по-сучасному звучить бандура в поєднанні саме з українською мовою. І головне, що любов і бажання знати мову проходить не насильницькими методами, а в процесі навчання крок за кроком.

Дитина, яка вміє спілкуватися декількома мовами, має багато переваг над однолітками, які позбавлені такої можливості. Засвоюючи рідну мову, дитина засвоює не самі тільки слова, їх сполучення та видозміни, але й безліч понять, поглядів на речі, велику кількість думок, почуттів, художніх образів, логіку і філософію мови.

Для нашого складного сьогодення знаковими є слова видатної української поетеси Ліни Костенко: «Нації вмирають не від інфаркту. Спочатку їм відбирає мову. Ми повинні бути свідомі того, що мовна проблема для нас актуальна і на початку ХХІ століття, і якщо ми не схаменемося, то матимемо дуже невтішну перспективу». Тому заняття музикою в класі бандури з незрячими дітьми відкриває унікальні можливості прилучення до величезного багатства надзвичайно чистих поетичних зерен народної музики, прилучає їх до сприйняття рідної музичної мови, розвиває просторове уявлення, неординарне мислення, виховує здатність пошуку, фантазії і, як результат – формування творчої особистості з глибоким, духовно ціннісним світом та високими моральними якостями громадянина України.

Список використаної літератури

1. Баштан С.В. Кафедра народних інструментів НМАУ як осередок кобзарського академізму // Актуальні напрямки розвитку академічного народно-інструментального мистецтва. - К., 1998. - С. 21-23.
2. Ваврик О. Кобзарські школи в Україні. - Тернопіль: Збруч, 2006.- 221с.
3. Возрастная и педагогическая психология: Тексты / Сост. и коммент. Шуаре Марта. - М., 1992.-268 с.
4. Домонтович М. Самовчитель гри на кобзі або бандурі. – Одеса. – Діло. – 1913.
5. Дутчак В. Гнат Хоткевич і бандурне мистецтво України / Українознавство: документи, матеріали, раритети. – Івано-Франківськ: Плай, 1999. – С.21-27.
6. Дутчак В. Бандурне мистецтво діаспори у навчальних програмах зі спеціальності «Музичне мистецтво. Народні інструменти. Бандура» / Віолета Дутчак // Актуальні проблеми викладання музичних дисциплін. – Науковий вісник Національної музичної академії імені П. Чайковського. – В. 35. – 2004. – С.277-286.
7. Науково-методичний збірник «Реабілітаційна педагогіка на рубежі ХХІ століття».
8. Вілям Нолл «Моральний авторитет та суспільна роль сліпих бардів в Україні», журнал «Родовід», № 6, 1993р.

Урок гри на фортепіано – засіб виховання національної самосвідомості та всебічного розвитку особистості

Дорошенко Л.К.

завідуюча фортепіанним відділом
КПСМНЗ «ДМШ №13 ім. М.Т. Коляди»,
відмінник освіти України,
викладач-методист з класу фортепіано

*«Пізнання світу почуттів неможливе без розуміння і
переживання музики, без глибокої духовної
потреби слухати музику і діставати насолоду від неї.
Без музики важко переконати людину,
яка вступає в світ, утому, що людина прекрасна,
а це переконання по суті, є основою емоційної,
естетичної, моральної культури»
В.Сухомлинський*

Соціально-психологічною передумовою побудови громадянського суспільства, утвердження демократії і збереження незалежності України є формування в її громадян національної гідності, патріотичних почуттів і відповідальності за долю держави. У зв'язку з цим освіта повинна сприяти розвитку української культури, утверджувати українську національну ідею, формувати у дітей і молоді громадянську свідомість і національну самосвідомість.

Національна самосвідомість особистості – розуміння і почуття належності до етнічної спільноти як результат освоєння культури, традицій, звичаїв свого народу. Вона включає: 1) усвідомлення себе як індивіда на основі уявлень і знань про свої природно-біологічні властивості, зовнішність («Я - національно-фізичне»); 2) усвідомлення себе як носія національної психології на основі пізнання впливу на психічні процеси, почуття, прояв волі, розуму, мовлення, належності до певної нації, народу («Я - національно-психологічне»); 3) усвідомлення себе як носія національних властивостей особистості на основі пізнання залежності своєї життєвої позиції, ставлення до дійсності, інших людей, праці від національної належності («Я - національно-соціальне»); 4)

усвідомлене ставлення до історичного минулого, сучасного та майбутнього етносу, нації; 5) усвідомлене, дійове ставлення до духовних та матеріальних цінностей нації та стійка потреба у їх збереженні та примноженні; 6) усвідомлення особистістю власної відповідальності за долю нації, її теперішнє і майбутнє. Завдяки національним особливостям особистість здатна зберегти наступність традицій і звичаїв свого народу, продовжити шлях його соціального і культурного розвитку.

Людина – суспільно-історична істота, яка поза суспільством нормально існувати не може. Тому в процесі навчання дитини формується і її суспільна свідомість. А якщо ми говоримо про дітей з вадами зору, які мають відчувати себе повноцінними громадянами суспільства, то вчитель музики несе відповідальну роль посередника між музичним мистецтвом та учнями. Для дитини шкільного віку ставлення до уроків гри на фортепіано пов'язане із ставленням до вчителя. Улюблений вчитель може сильно впливати на розвиток учня.

Діти з вадами зору мають більш розвинуту слухову та тактильну пам'ять. Музика наближає їх до гармонійного сприйняття миру та суспільства, тобто того середовища, в якому вони існують.

Тому, з перших кроків гри на фортепіано, треба використовувати нотні збірки, засновані на співучому фольклорі різних областей України – це музичні твори Н.Ніжанківського та Б.Барвінського, М.Лисенка та твори композиторів Слобожанщини: М.Пацери, В.Птушкіна, М.Кармінського, М.Стецюна. Бо пізнання національно-культурних традицій свого народу допомагає усвідомленню суспільної значущості власної діяльності.

Здобуває особливого змісту і прислів'я: «Чужому навчатись і свого не цуратись». Фортепіанна література дуже велика і багатонаціональна. Тому учні-піаністи як у музичній школі, так і в гімназії для учнів з вадами зору, знайомляться з різноманітним світовим репертуаром, якій виконують на естраді. Але у програмі кожного учня існують улюблені твори українських композиторів, які вони виконують на академічних та відкритих концертах, фестивалях та конкурсах. Це сприяє збереженню культурно-генетичного коду дитини, дає відчуття національної гідності.

Діти с вадами зору на рівні з іншими учнями-музикантами нашої країни беруть участь у відкритих всеукраїнських та міжнародних конкурсах де виконують разом з творами європейських

композиторів твори українських авторів – наших сучасників та композиторів минулого. Вони з повагою ставляться до минулого нашої країни і являються пропагандистами української музики на європейському рівні.

Про конкурси за кордоном України треба казати особливо. Так на конкурсі дитячого мистецтва у Словаччині діти з різних європейських країн з великою повагою ставились до виступів дітей з України. Конкурсні діти – це особливе середовище. Діти с вадами зору спілкувалися з дітьми інших країн, вони стали більш контактні, звучали речення англійською, словацькою, українською мовами. Вони знайшли можливість створення умов толерантних відносин між людьми.

Так ми приходимо до того, що музичне виховання кожної дитини сприяє гармонійному розвитку, збуджує її здібності до прояву інтелектуальної, вольової та емоційної енергії, вміння сприйняти матеріал та швидко працювати. Набувають розвитку пам'ять та слух, спроможність фантазувати, а також праця над музикальними творами сприяє розвитку характеру людини, його волі та національної гідності, толерантності до іншого людства.

Під час уроків у класі роялю також можливо розвинути здібності до особистої спонтанної музичної самопрояви, що допомагає виявити своє «Я» як в музиці, так і в суспільстві.

Завдяки грі на фортепіано великого розвитку набувають інтелектуальні здібності і це також дуже важливо для дітей з вадами зору. Моторна гра двома руками, педалізація, гра напам'ять сприяють інтелектуальному розвитку дитини, допомагають її краще орієнтуватися на клавіатурі та в просторі.

Також важливе місце займають розповіді вчителя про композиторів, твори яких грають діти. Вчитель може проявити себе як людина-громадянин, патріот, людина, яку хвилює доля спільноти, бо життєвій та творчій путь багатьох композиторів України – це боротьба за ідеали, це використання народних співанок, це боротьба творчих ідеалів з цензурою того часу, в якому вони жили.

Для всеосяжного розвитку дитини з вадами зору велике значення має розвиток ще однієї здібності, якому також сприяють уроки фортепіано. Це концентрація уваги, тобто розвиток тих вольових якостей, коли вмієш слухати тишу, грати ритмічно, в одному темпі, слухати себе та вміти на сцені вибратися з любого важкого становища.

Це вміння набуває великого сенсу в житті, сприяє відчуттю свободи та гідності.

Для дітей з вадами зору , а також для інших дітей уроки в класі роялю сприяють:

1. Стимулюванню самопізнання.
2. Пізнанню національно-культурних традицій.
3. Самореалізації своїх здібностей.
4. Усвідомленню національних особливостей та відмінностей менталітету.
5. Толерантному становленню до інших народів та культур.
6. Вихованню поваги до минулого рідної країни, а також волі, звички до порядку та національної гідності.

Список використаної літератури

1. В. Юрченко. Формування в молоді національної самосвідомості - одне з головних завдань освіти// Рідна мова - № 38.
2. Приходько Ю.О., Юрченко В.І. Психологічний словник-довідник. – К.: Каравела, 2012.
3. Система виховання національної самосвідомості учнів загальноосвітньої школи. Методичний посібник для вчителів/ За ред. академіка Д.О. Тхоржевського, - К., 1999
4. Є.П. Печерська. Уроки музики в початкових класах [Текст] : навч. посіб. / Е. П. Печерська. - К.: Либідь, 2001. - 270
5. Падалка Г.М. Учитель, музика, діти - К.: Музична Україна, 1982. — 144 с.

Виховання особистості незрячого учня та формування патріотичної свідомості у класі «Музика та рух»

Гоєнко Н.В. –
викладач вищої атестаційної категорії
з класу руху та танцю
КПСМНЗ «ДМШ №13 ім. М.Т. Коляди»

*Танцювати вельми корисно для вас.
Заняття укріплюють здоров'я, сприяють
фізичному розвитку, навчають тримати
себе та керувати своїм тілом, позитивно
впливають на розвиток інтелекту,
привчають до дисципліни на все життя.
Антуанет Сіблі,
президент Королівської Асоціації Танцю.*

Майбутнє української нації залежить від змісту цінностей, світоглядної орієнтації дітей та молоді, від того, якою мірою духовність стане основою їхнього життя. Тому важливим завданням позашкільної освіти, складового компоненту освіти в Україні, є пошук і використання дієвих засобів для здобуття дітьми і молоддю додаткових знань, умінь і навичок за інтересами, здатних забезпечити їм інтелектуальний і духовний розвиток, підготувати їх до активної професійної та громадської діяльності.

Однією з основних складових естетичного виховання є мистецтво – простір, в якому творчість, акт творення нового є центром діяльності людини. У зв'язку з цим особливого значення набуває створення дитячих хореографічних колективів в структурі художньо-естетичного виховання. Любов до мистецтва уможливило формування смаку учасників хореографічного колективу, спонукає до вдосконалення здобутих знань та навичок.

Організація педагогічного процесу в дитячому хореографічному колективі ґрунтується на загальних закономірностях формування особистості, однак має специфічні особливості. Педагогічний процес спрямований на розвиток у дітей якостей, пов'язаних зі сферою почуттів: моральних (доброзичливість, чуйність, емпатія,

стриманість, справедливість), естетичних (почуття краси, зокрема танцювальних рухів, музики), художніх (художній смак, відчуття композиційної довершеності хореографічних творів). Він спирається на отримані хореографічні знання, вміння та навички, які є основою розвитку особистості та у цілому характеризують результат виховання через навчання.

Керівник хореографічного колективу повинен вміти орієнтуватися в різних аспектах дитячої поведінки як окремої особистості, так і колективу), цілеспрямовано впливати не тільки на мікросередовище (колектив), а й на кожну окрему дитину. Хореограф повинен чітко та однозначно формулювати цілі та завдання кожного заняття з урахуванням реальних фізичних можливостей учнів, оцінювати форми впливу танцювального мистецтва на духовний світ сучасної людини.

Педагог повинен розвивати здатність аналізувати хореографічні рухи, ритмічні образи в музиці, відображати рухами образний характер музики; передавати мімікою, жестами, позами різноманітну гаму почуттів; пропагувати кращі зразки вітчизняного та світового хореографічного мистецтва; розвивати індивідуальність своїх вихованців.

Музика і рух – такі ж взаємозв'язані поняття, як звук та його ритмічна пульсація. Музичний рух – це метод музичного виховання, засіб музичного особистісного розвитку та навчання, формування громадянської та національної самосвідомості особистості. Він однаково придатний як для здорових дітей, так і для дітей з вадами зору, адаптований для різних вікових груп і має успішні спроби застосування його в роботі з незрячими дітьми, що мають повну або часткову втрату зору.

Музичний рух – це спосіб чуттєво-тілесного сприйняття музики, її пластичного аналізу. Дитина опановує мовою танцювального руху безпосередньо на практиці. Природа нагородила людину, крім зорових, іншими відчуттями, які дозволяють дитині в тій чи іншій мірі компенсувати дефіцит інформації про навколишній світ, пов'язаний з відсутністю зору. Дотик грає величезну роль в процесі знайомства незрячої дитини з навколишніми предметами. При цьому, звичайно ж, треба розуміти, що малюк сам не стане цікавитися багатьма речами доти, доки йому не розкажуть про них - адже він просто їх не бачить! Показуючи дитині предмет, педагог управляє її руками, накладаючи на них свої, і водночас розповідає, якого кольору

предмет, яка його форма, для чого він служить і як ним користуватися.

Заняття музичними рухами є вагомим засобом музичного виховання. Згадаємо слова Р. Вагнера в статті «Мистецтво майбутнього» про те, що висхідною підйому всезагального єдиного мистецтва буде те, що служить основою для всякого істинного мистецтва: пластичний рух тіла, представлений музичним ритмом. Рухи полегшують сприйняття і запам'ятовування музики. Розвиток рухових навичок відбувається одночасно з розвитком мови. Рівень координації і активності рухів дитини свідчить про розвиток інших якостей особистості, в тому числі психіки.

Мета педагога – виховувати засобами мистецтва любов до прекрасного, впливати на почуття і мислення дитини, її характер і волю, сприяти свідомому сприйняттю дійсності.

Важливим засобом розвитку рухової діяльності учнів виступає заняття хореографією. Зародження танцювальних рухів сягає в сиву давнину. Згодом ці рухи набувають не утилітарного, а художньо-естетичного призначення, стають більш чітко організованими, відповідно до певного темпоритму. Отже, характерною відмінністю хореографічного руху від побутового є його своєрідна спрямованість до художності. Заняття хореографією – складова частина всебічного виховання дітей: естетичного, морального, розумового і фізичного.

Розвиток дитини йде як по лінії оволодіння новими, більш складними рухами та комбінаціями, так і по лінії постійного їх вдосконалення – вони стають точними, більш вправними і координованими. Любов до руху, до танцю та спорту необхідно прищеплювати з раннього дитинства.

Тому основними завданнями хореографічної підготовки школярів виступають такі: формування музично-ритмічних навичок, засвоєння учнями елементарної мови рухів (пантомімічних і танцювальних), ознайомлення з деякими прийомами композиції танцю.

Мета занять – за допомогою ритмічної діяльності виховувати в учнів уміння слухати музику і передавати в рухах певні емоційні переживання, які вона викликає. Але виразити це в рухах можуть далеко не всі – тіло дитини не завжди слухається її. Тому, спочатку їм потрібно навчитись володіти своїм тілом, згодом вже більш свідомий і сформований рух допомагатиме дитині глибше сприймати і передавати музичний образ. В першу чергу, на заняттях потрібно

дати дітям відчути радість від вільного володіння своїм тілом, яке вільно рухається і підпорядковується музичному ритму.

Навчання мові рухів з метою формування в дітей музично-рухової діяльності у танці може бути ефективним лише на основі повноцінного музичного матеріалу. Музика має активізувати фантазію дитини, спрямувати, спонукати до творчого використання виразних рухів.

Різні музичні твори викликають у дітей емоційні переживання, породжують певні настрої, під впливом яких рухи набувають відповідного характеру. Наприклад, урочисте звучання святкового маршу радує, бадьорить, що виявляється у підтягнутій поставі, точних, підкреслених рухах рук і ніг. Навпаки, спокійний, плавний характер танцю дає змогу зробити поставу вільнішою, рухи неквапливими, м'якшими, круглішими.

Таким чином, через активізацію школярів в умовах цікавої, захоплюючої діяльності - ритміки - відбувається музично-естетичний розвиток дитини. Заняття в хореографічному колективі сприяють формуванню особистості дитини, її пізнавальної, вольової та емоційної сфер.

Музика, яка супроводжує заняття, активізує дітей, значно підвищує якість вправ, виконуваних дітьми, організовує колектив. Відомо, що звучання музичних творів підвищує працездатність серцево-судинної, м'язової та дихальної систем організму. При виконанні вправ з музичним супроводом покращується легенева вентиляція, збільшується амплітуда дихальних рухів.

В той же час можна говорити, що музично-ритмічна діяльність сприяє розвитку у дітей музикальності, зокрема основних її компонентів - емоційного відгуку, слуху. Дитина вчиться сприймати музику, рухатися згідно до її характеру, втіленого певними засобами виразності музики. Завдяки рухам музика теж стає зрозумілішою і легше засвоюється. Але слід пам'ятати, що вправи під музику будуть корисними для дітей лише тоді, коли рухи відповідатимуть характеру музики та засобам її виразності.

Слід постійно привертати увагу дітей до музики, звертати увагу на характер твору та більш яскраві засоби музичної виразності, які повинні відбиватися в рухах. Так, наприклад, "Послухайте, діти, як ходить клишоногий ведмідь. Музика повільна в низькому регістрі. Це іде, перевалюючись, ведмідь і реве низьким голосом" (під цю музику діти повинні іти на зовнішній частині ступні). Або: "Музика весела,

швидка, у високому регістрі. Це горобчики весело стрибають, дзьобануть зернятка, швидко перелітають з місця на місце." Такі чіткі пояснення активізують сприйняття музики дітьми, а єдність музики, слова і дій формує навичку рухатися відповідно до характеру музики.

Розвиток музичного образу, порівнювання контрастних і схожих музичних побудов, ладова забарвленість, особливості ритмічного малюнка, динамічних відчуттів, темпу - все це може відбиватися і в рухах. Рухи допомагають повніше сприймати музичний твір, який у свою чергу, надає рухові особливої виразності. В цій взаємодії музика відіграє провідну роль, а рухи стають своєрідним засобом вираження художніх образів.

Як було раніше сказано, музика та рух – це дві складові, два основних аспекти для розвитку та виховання дитини з вадами зору, допомоги її адаптації у реальному житті, інтегруванні її у соціумі.

У практиці роботи з дітьми обмеженого зорового сприйняття я дійшла висновку, що сполучення пов'язаного з музикою руху та мовного апарату – чи не найвдаліше для розвитку та реабілітації дітей з вадами зору. Такі діти пізнають світ шляхом його сприйняття через слово та музику. Через роз'яснення викладачем того чи іншого руху, дитина намагається здійснити його так, як собі уявляє. А музика допомагає їй зробити це більш гармонійно та зі смаком.

У моїй роботі з дітьми існує низка напрямів і тем для розвитку гармонійної особистості: це і вправи на координацію рухів, і елементи пластики рук, і партерна гімнастика (всілякі вправи для брюшного пресу, пластики, розтяжки тощо).

Діти опановують хореографічні позиції рук та ніг, до програми входить знайомство з елементами класичного, народного та естрадного танцю. Постановка танцювальних номерів має за мету знайомство дітей з елементами українського фольклору, української культури.

Знайомство з фольклором, традиціями, звичаями, костюмами, танцями українського народу допомагає прищеплювати дітям і розвивати в них почуття патріотизму, розкривати, наскільки красива, різноманітна і різнопланова наша країна.

Величезним успіхом у дітей користується постановка музичних спектаклів, які синтезують мистецтво хореографії та акторську майстерність. Діти дуже люблять цей вид мистецтва. Через цей напрямок дитина з вадами зору максимально інтегрується у просторі, почуватися впевненою, красивою та потрібною.

Було вже здійснено кілька постановок музичних казок, як то: «Різдвяна свічка», «Червоні вітрила», «Дюймовочка», «Пані Слякоть», «Морозко», «Загублений час», «Сміх та сльози». У цих творах автори вчать дітей доброму ставленню до людей, любові до близьких та Вітчизни, до природи.

Заняття музикою та рухом, постановка музичних спектаклів для дітей з вадами зору є важливою складовою виховання та формування громадянської та національної самосвідомості, патріотизму.

